

ČTVRTLETNÍK SEVEROČESKÉHO MUZEA V LIBERCI

Informační a programové periodikum. K dostání zdarma v síti informačních center a muzeí Libereckého kraje a Euroregionu Nisa. V nákladu 2000 ks vydává Severočeské muzeum v Liberci, příspěvková organizace, Masarykova ul. 11, 460 01 Liberec 1, <http://www.muzeumlb.cz>, tel.: 485 246 111, fax: 485 108 319

Entrée nového ředitele libereckého muzea

Jiří Křížek

Vážení čtenáři muzejního časopisu, s Novým rokem jsem vás chtěl na těchto stránkách jako nový ředitel Severočeského muzea v Liberci začít osobně seznamovat se vším, co se v našem muzeu aktuálně děje a připravuje. V příštích číslech muzejního čtvrtletníku tomu tak jistě bude, ale úmrtí pana prezidenta Václava Havla, které zasáhlo snad každého občana této země, mě přimělo, abych změnil téma svého úvodního článku.

Liberec měl štěstí, protože vztah pana prezidenta k tomuto městu byl mezi českými městy výjimečný. Přátelství s libereckými herci a architektky na počátku 60. let přerostlo v přátelské pouto k celému městu, především díky zdejším kulturní atmosféře. Havlova účast v Liberci dne 21. srpna 1968 byla sice dílem náhody, ale občanské aktivity, které následovaly v dalších srpnových dnech,

Fotografie z poslední návštěvy Václava Havla na TUL.

Foto: Karel Čtveráček

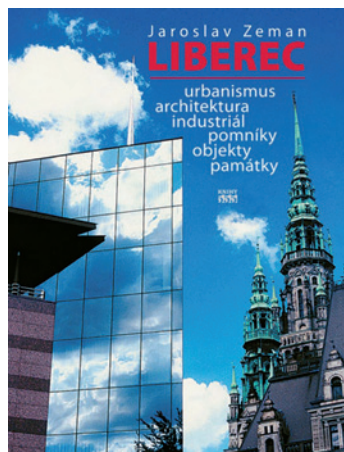
už byly výsledkem horečnaté práce skupiny, ve které měl Václav Havel své nepřehlédnutelné místo. Po roce 1989 se pan prezident opakovaně vracel do Liberce na oficiální i soukromé návštěvy. V květnu 2009 jsem měl to štěstí, že jsem se účastnil posledního

setkání s panem prezidentem na půdě Fakulty architektury a umění na Technické univerzitě v Liberci. Schůzka se sice týkala studentských prací na téma zástavby pražské Letné, ale díky Ročence liberecké architektury zůstal pro

POKRAČOVÁNÍ NA STR. 3

Nové knihy na přelomu let 2011 a 2012

Ivan Rous

Přelom roků 2011 a 2012 přinesl a také přinese dvě nové publikace, které byly realizovány ve spolupráci se zaměstnanci Severočes-

kého muzea v Liberci.

V prosinci loňského roku vyšla kniha „LIBEREC, urbanismus, architektura, industriál, pomníky, objekty, památky“ od Jaroslava Zemana, kterého doplnili Jan Mohr, Petr Freiwilg a Ivan Rous. Kniha předkládá především dochovaný architektonický fond z období 19. a 20. století, ale zaznamenán je také Liberec současnosti, který se mění doslova před očima. Text se rovněž věnuje zeleni města, památkové ochraně, industriálním komplexům, podzemí a zaniklým, obno-

veným i nově instalovaným drobným památkám, jako jsou kašny, pomníky a sochy. Charakteristiku reprezentativních staveb doplňují profily významných architektů, projektantů a stavitelů. Snad v žádném českém a moravském

POKRAČOVÁNÍ NA STR. 2

ZIMA 2012

Alfons Mucha: Fotografie z ateliéru

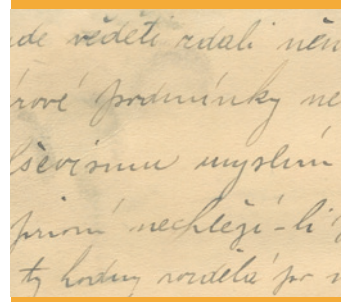
Více na str. 5

Nová expozice automatofonů

Více na str. 3

Vzkaz v hodinách

Více na str. 2

SLUŽBY SEVEROČESKÉHO MUZEA

Reprografické práce

Přednášková činnost

Pronájem prostor v budově SM

Archeologické dohledy,
záchranné a předstihové
výzkumy

Biologické hodnocení
autorizovanou osobou
a inventarizační přírodovědné
průzkumy

Komentované dendrologické
exkurze (zámecké parky apod.)

Odborné konzultace, posudky
a expertízy

Konzervátorské
a restaurátorské práce

Zpřístupnění sbírkových fondů
pro badatele

Metodická pomoc
a poskytování studijních
materiálů studentům

Muzejní praxe

Zápůjčky sbírkových předmětů

Podrobnější informace
o službách včetně
kontaktních osob najdete na
www.muzeumlb.cz

OBLASTNÍ GALERIE V LIBERCÍ

Krajina magická – Jeden úhel pohledu | 23. 2. – 15. 4. 2012 | Linda Čihařová, Robin Kaloč, Irena Kárníková, Alžběta Skálová, Hana Šuranská
Všichni vystavující patří mezi nejmladší generaci výtvarníků. Přestože všichni v tomto roce oslaví teprve třicáté narozeniny, tak už patří mezi respektované autory. Největších profesních úspěchů dosahuje Alžběta Skálová jako ilustrátorka knih pro děti a Robin Kaloč jako několikanásobný držitel ocenění na soutěži Grafika roku.

POKRAČOVÁNÍ ZE STR. 1

městě se nelze setkat s tolika protiklady než právě v Liberci. Na jedné straně byly mimořádně vysoké ambice jeho obyvatel i politické reprezentace, na straně druhé chyběl komplexní zastavovací plán s takřka periferním charakterem některých částí pronikajících do samého středu města. Tím vznikla působivá skrumáž vzájemně koexistujících průmyslových areálů, honosných vil, pompézních veřejných budov, velkorysých zahradních čtvrtí a maloměstské zástavby, vytvářející svérázného genia loci města pod Ještědem a na úpatí Jizerských hor.

V prvních zimních měsících roku 2012 bude k dostání na pultech knihkupectví kniha „**Tábory a válečná výroba**“ Ivana Rouse. Publikace mapuje koncentrační, zajatecké, pracovní a další tábory,

včetně válečné výroby na území okresů Liberec a Jablonec nad Nisou. Zároveň se věnuje i několika blízkým pobočným koncentračním zařízením na území současného Polska a Německa. Kapitoly jsou řazeny podle druhu táborů a jsou doplněny jednotnými výkresy velké části areálů.

V těchto mapových podkladech jsme se poprvé pokusili moderními metodami zpracovat faktické pozůstatky těchto válečných a poválečných staveb. Nově vytvořeným výkresům sekundují scany archivních dokumentů. Obrazový materiál doplňují současné fotografie. Poprvé je tak téma představeno v moderní, jasně pochopitelné formě. Texty pak obsahují jak dlouho známá fakta o některých táborech, tak i zcela nové poznatky objevené díky rozsáhlému archivnímu výzkumu. V jeho rámci jsme studovali například i snímky a dokumenty americké špiónážní služby

– středomořského útvaru – z let 1944 až 1945. K zásadním výsledkům bádání patří objevení dosud neznámých internačních zařízení, zcela nový pohled na Liberec a okolí za druhé světové války, výpovědi očitých svědků a pamětníků, ale i dosud netušené souvislosti ve válečné výrobě. U některých objektů popisovaných v knize jsme se potýkali s nedostatkem archivních pramenů, které nahrazoval terénní výzkum s archeologickými metodami. Tak se podařila prokázat v polské Leśné výroba a vývoj raketových motorů Walter HWK 109-509 včetně podobných typů a naopak vyvrátit dosud tradovanou výrobu raket V1 a V2. V Rychnově u Jablonce nad Nisou jsme dokumentovali tunely vedoucí do testovacího podzemního bunkru a v mnoha dalších objektech jsme fotografovali veřejně nepřístupné interiéry jak průmyslových podniků, tak i podzemních děl. ■

Vzkaz v hodinách

Čestmír Maleček, konzervátor

Jmenuji se Čestmír Maleček a od roku 1989 pracuji v konzervátorské dílně Severočeského muzea v Liberci, kde se mimo jiné zabývám čištěním a konzervací sbírkových předmětů. Práce je to rozmanitá, někdy více, jindy méně – zajímavá. Příběh, který vám nyní budu vyprávět, se mi stal před několika lety a byl pro mne – a do dneška je – jedním z nejsilnějších zážitků, které mne v souvislosti s mojí prací v muzeu potkaly.

To odpoledne jsem byl v konzervátorské dílně sám, za oknem proti mému pracovnímu stolu drobně přšelo a na stole přede mnou stály staré rakouské sloupkové hodiny. Mým úkolem bylo hodiny před nadcházející výstavou přečistit. Pomalu jsem demontoval jednotlivé části a opatrně je, jednu po druhé, pokládal na desku stolu. Ještě zbývalo odstranit mosazné sloupky skládající se z několika dílů. Povolil jsem ocelovou čtverhrannou matku,

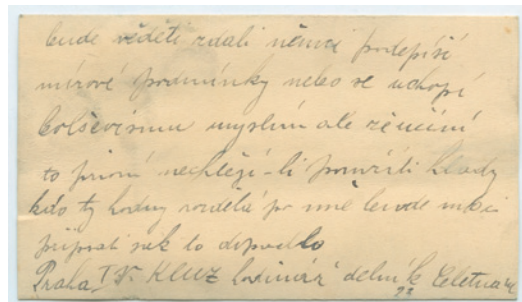
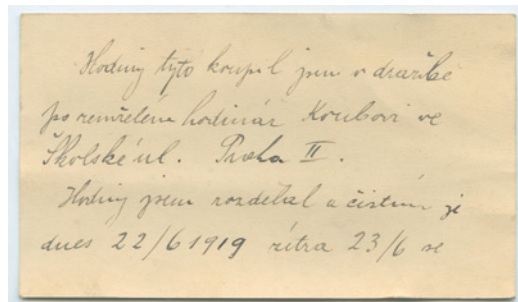

kteřá pomocí závitové tyče držela pohromadě mosazný sloupek a připevňovala ho k černě lakovanému dřevěnému soklu. Jaké však bylo moje překvapení, když přede mnou na desku stolu vypadl z právě rozebíraného sloupku záhloutlý lístek papíru popsaný černým, vybledlým inkoustem. Pod stolní lampou začal jsem pomalu

číst obsah vzkazu, který ke mně doputoval po necelých devadesáti letech od doby, kdy byl napsán a vložen do hodin.

„*Hodiny tyto koupil jsem v dražbě po zemřelém hodináři Koubovi ve Školské ul. Praha II. Hodiny jsem rozdělal a čistím je dnes 22/6 1919 zítra 23/6 se bude vědět zdali němci podepší mírové podmínky nebo se uchopí bolševismu myslím ale že učiní to první nechtějí-li pomířiti hladu kdo ty hodiny rozdělá po mě bude moci připsati jak to dopadlo. Praha I, V. Kluz hodinář dělník Celetná ul. 23*“

Tiše jsem pak seděl nad vybledlým lístkem papíru a nechal v sobě doznívat tu nepopsatelnou a krásnou směs pocitů, která se ve mně rozhořela. Příběhy, jako je tento, se nestávají každý den. Ale myslím, že podobné zážitky někdy zkrátka přijdou možná právě proto, aby nám připomněly, co pro nás naše práce znamená a jak moc ji milujeme. ■

POKRAČOVÁNÍ ZE STR. 1

Liberec po této návštěvě zaznamenal alespoň krátký rozhovor. Další setkání s panem prezidentem, chystané na tento rok, se už neuskuteční. Témata, která spojují Václava Havla se Severočeským muzeem, přitom nejsou zdaleka vyčerpána a já jen doufám, že se podaří v nejbližší době pokračovat v tomto začatém díle.

Co má obecně společného muzeum s osobností a dílem Václava Havla? Havlovými celoživotními tématy, silně inspirovanými filozofem Janem Patočkou – turnovským rodákem – byly vedle boje za občanskou společnost lidská paměť a péče o duši. Poté, co

jsem se posledního půl roku začal intenzivně zabývat muzejní praxí, musím s hořkostí konstatovat, že česká muzea jako instituce zůstala na rozdíl od jednotlivých muzejních pracovníků nepoznamenaná společenským vývojem po roce 1989. Havlovo dílo přitom může inspirovat právě odborníky i laiky, kteří se zajímají o minulost ve všech jejích podobách a projevech. Může to být právě muzeum, kdo dokáže vychovat kultivované a sebevědomé občany, kteří ctí a ochraňují hodnoty po minulých generacích. Tyto hodnoty však nelze jalově spoutat do prosklených vitrín a očekávat, že to, co fungovalo v muzeu před padesáti a více

lety, platí i dnes. Základní funkce muzea přitom ale zůstávají po staletí stejné – *uchovávat, shromažďovat a vystavovat* kulturní hodnoty minulosti i současnosti, aby tyto hodnoty zůstaly zachovány pro budoucnost. Zážitek a prožitek z muzea, který návštěvníka duchovně obohatí a zároveň i pobaví, je cílem, kterého bychom v Liberci rádi společným dílem všech zaměstnanců dosáhli. Česká muzea, která prošla za posledních dvacet let alespoň nějakou modernizací, se ale v některých případech v poslední době proměňují v zábavní parky, ze kterých méně nebo více vymizely všechny tyto tři základní funkce, a zůstala jen duchaprázd-

ná komerce. U soukromých muzeí lze tento trend pochopit a obhájit, protože jsou ekonomicky závislá na svém zisku. U muzeí, která jsou financována z veřejných rozpočtů měst, krajů či státu, je však tento přístup pro mě osobně nepřijatelný. Doufám, že s pomocí vás, čtenářů muzejního čtvrtletníku, i všech ostatních, kterým není Severočeské muzeum v Liberci lhostejné a kteří se chtějí zapojit do jeho života, se v příštím roce a letech dalších podaří vytvořit z našeho muzea místo, kde se budete moci bez fyzických i psychických bariér setkat s některou z múz, které daly naší instituci jméno. Váš Jiří Křížek. ■

Projekt nové expozice automatofonů

Ivan Rous

Od podzimu roku 2011 se rodí konkrétní nápady přestavby starých expozic Severočeského muzea, které vznikly v 80. letech 20. století. Před přibližně čtvrt stoletím dostalo muzeum novou náplň nikoliv ideově, ale reálně – vznikly tehdy velice moderní expozice přírodovědy, historie a archeologie, které se nalézaly v přízemí, a první patro bylo věnováno expozici užitého umění a malý prostor Kabinetu fotografie. Na počátku 21. století je doplnila expozice automatofonů umístěná v nevyhovujících suterénních prostorách sloupové síně společně s expozicí uměleckého plakátu.

Postupem doby a vlivem změny jak politických celků, tak i vývojem jednotlivých oborů se staly expozice historie, přírodovědy a archeologie zastaralými. I když se takové hodnocení může jevit jako příkré, jedná se přeci jen o čtvrtstoletí starý pohled jak na samotné obory, tak i na systém prezentace a designu. Expozicím chybí, až na přírodovědu, jakékoliv interaktivní prvky a návštěvník dnes očeká-

vá mnohem více než střídající se vitríny s textovými panely a občasným exponátem na piedestalu. I zde bychom mohli vést debatu nad tím, co vlastně veřejnost od muzea očekává, co očekává zřizovatel a kde se nachází onen vyvážený kompromis mezi zábavním parkem a didakticko-prezentační formou muzea. Vodítkem pro nás může být pohled do jiných muzeí, do zahraničí, do všech institucí, které věnovaly tomuto problému pozornost. Právě z tohoto důvodu se nejedná v Severočeském muzeu o revoluci, nýbrž o modernizaci a přiblížení instituce moderním normám nároků veřejnosti. Každá doba si vyžaduje určitý specifický přístup ke vzdělávání a prezentaci a přehlížením těchto požadavků se můžeme dostat do situace, kdy budeme stavět bariéru mezi veřejností a institucí Severočeského muzea, což si nikdo nepřeje. Muzeum musí být ke svému návštěvníkovi, tedy zákazníkovi, vstřícné, ale stejně tak je potřeba se vyvarovat povrchní podbízivosti. První vlaštovkou by měla být právě expozice automatofonů, která vznikne v přízemí, na místě prozatím zrušené archeologie.

Automatofony jsou laicky řečeno stroje reprodukující hudbu, například známé orchestriony, piano-ly, hřebíčkové stroje či flašiny. Na rozdíl od jiných oborů mají takové exponáty automatofonů tu ob-

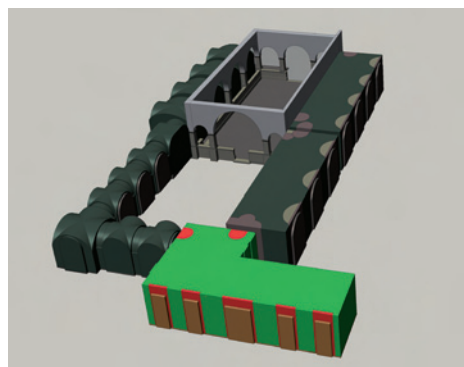

Vizualizace uspořádání kostry nové expozice.

rovskou výhodu, že jsou ze své podstaty interaktivní a vedle estetického zážitku z jejich konstrukčního a řemeslného zpracování dokážou potěšit i zvukem. Zvuk sám o sobě je prostředkem, na jehož základě lze vybudovat celou dílnu, kde si bude moci návštěvník doslova hrát a přitom se vzdělávat. Odborným garantem nové expozice je Radek Janoušek, restaurátor a sběratel, a o pořízení samotných strojů se nejvíce zasadil dlouholetý zaměstnanec muzea Jiří Volný. R. Janoušek komentoval náplň následovně: „*Liberec a jeho okolí byl na přelomu 19.–20. století významným centrem výroby automatofonů. Počet zde působících firem, které se zabývaly výrobou automatofonů, zdaleka převyšuje počet firem podnikajících ve stejném oboru v jiných městech na našem území. V současné době čítá sbírka sotva polovinu z celkového předpokládaného počtu automatofonů liberecké proveniencí. Důrazně doporučuji zaměřit se pouze na liberecké a regionální výrobce. Automatofony cizích značek lze vždy zapůjčit z jiných muzeí. Výjimkou z koncepce sbírky mohou být vel-*

ké salónní automatofony světového významu jako např. Hupfeld Violina Orchestra, Philipps, Wurliitzer, Popper, atd. Sběrka hracích strojů muzea je vedle sbírek Technického muzea v Brně a Českého muzea hudby jednou z nejrozsáhlejších sbírek automatofonů na našem území. Domnívám se, že plánovaná nová expozice by mohla úspěšně konkurovat již zavedeným stávajícím expozicím těchto významných institucí, a to nejen obsahem naučné a výkladové části, ale i výjimečností vystavovaných exponátů.“

Expozice bude rozdělena fakticky na dvě části. První bude evokovat prostředí pánského salónu či klubu ze začátku 20. století, kde budou vystaveny nejvýznamnější stroje, a druhá část bude moderní zvuková a naučná dílna s interaktivními prvky, jakou je například systém píšťal z varhan, programovatelný automatofon, řezy piano-lami a další. První fáze realizace, tedy bourání staré expozice archeologie, vypukne na začátku roku 2012. Muzeum bude samozřejmě po celou dobu modernizace otevřeno veřejnosti. ■

3D model výstavních prostor v přízemí SM.

Otto Bartning in Europa

Jan Mohr, historik umění

Od srpna 2010 se stalo Severočeské muzeum v Liberci spoluřešitelem projektu *Otto Bartning in Europa*, zařazeného do programu Grundtvig – celoživotního vzdělávání dospělých a vedeného berlínským sdružením Otto Bartning Arbeitsgemeinschaft Kirchenbau (OBAC). Dvouletý projekt mapuje v různých evropských zemích tvorbu německého architekta Otto Bartninga (1883–1959), který svých více jak 270 staveb realizoval v četných zemích Evropy od Lisabonu v Portugalsku po Bělehrad v Srbsku. Značná část Bartningova architektonického odkazu se týká církevních staveb, především kostelů evangelické církve. Jen málo lidí v České republice ví, že řada projektů tohoto architekta směřovala do Čech a alespoň čtyři z nich jsou dochovány dodnes. Podstatná část Bartningových staveb se nachází nebo nacházela i v okolí Liberce.

Seznámení s těmito stavbami proběhlo ve dnech 9. až 12. září 2011 na setkání řešitelů výše zmíněného projektu, kterého se zúčastnilo 13 hostů z Německa, Rakouska, Nizozemí, Lucemburska a 7 zástupců České republiky. Setkání bylo zaměřeno nejen na Bartningovy stavby, ale seznamovalo především zahraniční účastníky s architektonickým dědictvím Liberecka s důrazem na počátek 20. století. Evangelický kostel

v Novém Městě pod Smrkem, postavený podle plánů tohoto architekta v letech 1911–12, měl ve zdejšího prostředí některé protějšky, ke kterým je možné počítat areál kostela sv. Antonína Paduánského v Liberci-Ruprechticích z let 1909–11 i o něco starší kostelík U obrázku. Tyto stavby se staly cílem jednodenního putování v sobotu 10. září, hned po slavnostním uvítání náměstkem primátora pro kulturu Kamilem Janem Svobodou na liberecké radnici. V rámci Dne evropského kulturního dědictví pak probíhala v dopoledních hodinách prohlídka významných libereckých staveb počínaje radnicí a divadlem F. X. Šaldy a konče Krajskou vědeckou knihovnou, aby v odpoledních hodinách pokračovala do zmíněných dvou kostelů, kde uvítal účastníky setkání pan farář Bartoloměj Černý, který také přiblížil účastníkům setkání historii kostela sv. Antonína Paduánského. Celodenní putování zahrnil přednáškový cyklus o tvorbě Otto Bartninga s důrazem na jeho působení v Čechách, který byl veden dvojazyčně, když v rámci uvedeného Dne evropského kulturního dědictví měla na přednášky přístup i veřejnost. Dr. Jan Mohr ze Severočeského muzea prezentoval v krátkém přehledu osobnost architekta a Mgr. Petra Šternová z územního pracoviště NPÚ v Liberci představila evangelický kos-

Skupina účastníků projektu *Otto Bartning in Europa* před kaplí v Kořenově.

tel v Novém Městě pod Smrkem. V závěru Dr. Jan Mohr referoval o dalších stavbách a projektech Otto Bartninga v Kořenově, Smržovce a Hradci Králové.

V neděli 11. září se uskutečnil výjezd do Nového Města pod Smrkem, kde se účastníci setkání připojili k bohoslužbě a následně se seznámili s historií kostela a dochovanými dokumenty k jeho stavbě, které představil pan farář Adam Balcar. Další cesta vedla do Kořenova (Tesařova) k prohlídce O. Bartningem navržené horské kaple a domku márnice z let 1909–10. Exkurzi zakončila návštěva jabloneckého Starokatolického kostela od architekta Josefa Záscheho. I zde pan farář Karel Koláček zájemce provedl všemi zákoutími kostela a seznámil je s prováděnými restaurátorskými pracemi. Krátký pohled a návště-

va byla věnována i další Záscheho stavbě, kostelu Nejsvětějšího srdce Páně. Při zpáteční cestě se uskutečnila krátká zájezdka do Liebiegova městečka, která navázala na prohlídku liberecké architektury z předchozího dne. Pro účastníky, kteří nebyli vázáni odjezdem domů, se v pondělí 12. září uskutečnila exkurze do Hradce Králové, kam v roce 1909 zasáhla činnost Otto Bartninga ve formě plánů pro evangelický kostel, které ovlivnily konečnou podobu postavené budovy, nakonec navržené místním architektem Oldřichem Liskou.

Mezinárodní setkání nad dílem architekta Otto Bartninga přineslo nejen nové pohledy na jeho tvorbu v Čechách, ale pro zahraniční účastníky často pro ně překvapivé poznání, že v Čechách je mnoho zajímavého i mimo tradiční turistické destinace. ■

Loukamosaic, České muzeum hudby, Praha 2009.

Loukamosaic

Michal Bouzek a Lucie Croco

V muzeu se od 23. února do 6. května 2012 budou moci děti i dospělí podílet na tvorbě největší společné mozaikové louky. Záštitu nad výstavou převzal ministr zahraničních věcí pan Karel Schwarzenberg a Ministerstvo kultury ČR.

Loukamosaic je unikátní umělecké dílo, do něhož se doposud zapojilo přes 6000 lidí ze všech koutů světa na základě společného projektu akademického sochaře Michala Bouzka a malířky Lucie Croco. Je vystavováno v galeriích, muzeích a botanických zahradách.

Myšlenkou Loukamosaic je propojit rozdílnosti a zároveň uskutečnit umělecký experiment, a to na základě vztahu člověka s přírodou. Autoři projektu a jejich přátelé založili občanské sdružení Femancipation (osvobození květů), které pomáhá tuto ideu realizovat. Společná mozaiková louka sestává z jednotlivých květů, vytvořených technikou mozaiky dětmi i dospělými. Velké květy a jiné kompozice vznikají na základě spolupráce školních tříd nebo skupin dospělých. Slova spisovatele Martina Bubera „*Pomoc není ctnost, ale tepna bytí*“ se stala mottem pro charitativní součást projektu pro dětské domovy a nevidomé. Nevidomí účastníci tak mají jedinečnou příležitost vytvořit si vlastní mozaiku s použitím trojúhelníkových kousků opatřených Braillovým písmem.

V Severočeském muzeu v Liberci budou vystaveny také mozaiky projektu *Barevný dialog Zittau–Liberec*. Interaktivní výstavy se mohou účastnit jednotlivci, rodiny s dětmi, třídy mateřských, základních a středních škol i týmy dospělých. ■

Loukamosaic, KVK Liberec 2010.

Alfons Mucha: Fotografie z ateliéru

Zdeněk Hrabák, kurátor

A. Mucha: Sedící model se snítkou vavřínu, Paříž 1899.

Rodák z Ivančic na jižní Moravě si světovou proslulost vydobyl jako malíř, grafik a ilustrátor; tak je všeobecně vnímán a přijímán. V zahraničí i u nás vyšly stovky monografií zabývajících se Muchovým dílem, ale jen zlomek z nich se dotýká jeho fotografické tvorby, ač právě tato se stala v posledních čtvrtině 20. století opravdovým objevem. Za zpřístupněním Muchova fotografického díla stojí dnes již zesnulý syn Alfonse Muchy, spisovatel Jiří Mucha, který po vydání první čistě fotografické monografie v Londýně a v New Yorku roku 1974 poskytl koncem 70. let historikovi umění Jiřímu Řápkovi k odbornému zpracování archiv negativů čítající na 1500 záběrů, tedy prakticky vše, co kdy A. Mucha skrze objektiv svých fotopřístrojů zaznamenal. Pořízení novodobých kontaktů a zvětšení bylo poté svěřeno fotografovi Miloslavu Šebkovi, který velmi citlivě, v duchu dobových originálů, zhotovil tři výstavní sady. Výběr z jedné z nich doputoval po řadě míst v Evropě i zámoří do Liberce, aby návštěvníkům Severočeského muzea zprostředkoval to nejlepší z Muchova fotografického odkazu.

Přední teoretici fotografie, zmiňme třeba Annu Fárovou či Jana Mlčocha, řadí Muchu mezi čelní osobnosti české fotografie, přestože mu fotografie nikdy ne-

byla vlastním uměleckým oborem. Ač začal fotografovat velmi záhy, již v 80. letech 19. století, byl jeho přístup k této disciplíně vždy ryze pragmatický a účelový. Fotografie mu nebyla ani koníčkem, ani prostředkem umělecké sebereflexe, ale cestou k pořízení exaktního záznamu, se kterým dále pracoval jako malíř a grafik. Nutno poznamenat, že nebyl sám; fotografii jako pomůcku užívali koncem 19. století i jiní, neméně slavní malíři: Gauguin, Toulouse-Lautrec,

Degas, Renoir, Matisse, Munch a mnozí další. Mucha nebyl typem fotografa složitě si aranžujícího ateliérové kompozice či v plenéru dlouhé hodiny vyčkávajícího na správný okamžik, kdy zmáčkne spoušť aparátu. Pomineme-li oblast upomínkové a dokumentární fotografie, nad kterou mnohonásobně převládá ateliérová tvorba, tak se pragmatičnost jeho přístupu k fotografii jako médium odrážela i ve způsobu, jakým fotografoval. Dříve než model usadil před objektiv, měl už poměrně jasno, jak bude budoucí obraz nebo grafika vypadat, často na základě předem

provedených skic naznačujících vedle konkrétní polohy těla i umístění písma či ornamentu. I když experimentoval například s délkou expozice nebo osvětlením, důsledně dbal na dodržení zamýšlené kompozice. S modely pracoval více jako s „trojrozměrnými“ objekty, jejichž účel a smysl je pevně stanoven, tak jako i ostatních dekorativních prvků, neméně významných pro celkový výsledek,

protože „nic nebylo nedůležité“. V mnoha případech, zejména při skicování rozměrnějších formátů, mu byla fotografie přímou předlohou, jež s precizností sobě vlastní přenášel na plátno pomocí čtverečkového rastru v přesných poměrech a se všemi detaily. Vedle aranžovaných fotografií, předjí-
majících mnoh-

dy konkrétní zakázky, pořizoval Alfons Mucha i snímky různých osob, které navštěvovaly jeho ateliér. Z hlediska žánru stojí tento typ fotografie na pomezí příležitostného dokumentu a portrétu. I zde samozřejmě nacházíme prvky stylizace, které však byly objektivně dány možnostmi dobové techniky vyžadující jak rozsáhlou přípravu, tak delší dobu expozice. Snad jedinou výjimkou je známá momentka zachycující malíře Paula Gauguina bez kalhot u harmonia z doby, kdy přechodně bydlel v Muchově ateliéru v Rue de la Grande Chaumière.

Kolekcí v muzeu prezentovaných ateliérových fotografií, převážně pořízených po roce 1896 v ateliéru v Rue du Val-de-Grâce, se prolínají snímky dokumentující četné Muchovy pobyty v cizině i šťastné období strávené s rodinou v letech 1910–1928 na zám-

Ženský model ve studiu v Rue du Val-de-Grâce, Paříž 1899.

ku v západočeském Zbirohu, kde pracoval na Slovanské epopeji. Zde vyniká soubor „reportážních“ fotografií z carského Ruska, kam podnikl v roce 1913 cestu, aby našel vhodné typy pro plátno Zrušení nevolnictví na Rusi (1914). Tyto fotografie svým charakterem daleko přesáhly daný účel, dobu i místo svého vzniku a lze je právem považovat za nadčasový vzor uměleckého dokumentu.

Fotografické dílo Alfonse Muchy patrně ještě čeká na zásadnější zhodnocení v kontextu dějin výtvarné fotografie, což je o to složitější, že ho nelze vnímat odděleně, bez vazby na ostatní tvorbu. Nicméně prostupování všemi patry uměleckých oborů, fotografii nevýmaje, pro Muchu tak příznačné, je onou platformou, společným jmenovatelem jedinečného stylu, u jehož zrodu na přelomu 19. a 20. století stál. ■

Ženský model ve studiu v Rue du Val-de-Grâce, Paříž 1899.

Z historie konzervátorské dílny I.

Jan Mohr, historik umění

Proměny Severočeského muzea v Liberci, které po roce 1949 vedly k šířeji koncipované muzejní instituci, do značné míry ukončily období utváření ústavu zaměřeného na historii uměleckých řemesel. Od roku 1957 se počaly vytvářet nové expozice, které se zaměřovaly na jednotlivé oblasti činnosti muzea, vzniklé z uvedeného rozšíření muzejních funkcí. Postupně se tak utvářely expozice přírodovědy, historie a nově i historie užitého umění, která byla situována v prvním patře budovy. Vznikla potřeba samostatného pracoviště pro opra-

toři ošetřovat muzejní předměty především z kovů, které se posléze prezentovaly ve stálé expozici i na výstavách představujících jednotlivé sbírkové fondy. Další pracoviště bylo zřízeno ve sklepních místnostech, ale jeho využívání bylo zpočátku velmi zřídkavé. Zkušenosti získávali noví konzervátoři především na konzervátorském pracovišti pražského Vojenského muzea a v Archeologickém ústavu, kde jim metodickou pomoc poskytoval především Dr. J. Pelikán. Vzhledem k ojedinělosti konzervátorské dílny v kraji

Vedoucí konzervátorského oddělení Rudolf Horák, 1963.

vu a údržbu řady sbírkových předmětů, které po válce byly vráceny zpět do muzea z různých provizorních úkrytů a jejichž stav byl často značně neutěšený. Vedení muzea proto roku 1957 založilo konzervátorskou dílnu a na místo konzervátora byl přijat Rudolf Horák, který jako penzionovaný policista měl zkušenost s údržbou a konzervací zbraní. V následující době se ukázalo, že potřeby konzervace vyžadují další síly, a k Rudolfu Horákovi přibyl roku 1961 druhý konzervátor Antonín Rejsek.

Dílna byla zřízena v prostorech před malým výstavním sálem (dnešní preparátorské dílny), kde byla vytvořena dvě pracoviště, jedno pro mechanické opracování předmětů, druhé v přístavku, kam byly umístěny dvě kyselinové lázně. V těchto poměrně stísněných prostorách začali oba konzervá-

toři záhy na liberecké muzeum začala obracet i další muzea z oblasti s požadavkem na konzervaci vlastních sbírkových předmětů. Značný rozsah vyžadovaných prací i tehdejší, postupně nabývaná zkušenost obou konzervátorů nebyla z dnešního pohledu ve výsledku prováděných zásahů vždy úspěšná, neboť neexistovala materiálová specializace a konzervovalo se vše, co potřebovalo příslušný zásah. Tento stav byl pochopitelně neudržitelný a bylo nutno rozšířit dílnu o další specialisty. Stalo se tak roku 1965, kdy do konzervátorské dílny nastoupila Ludmila Nosková, již byla svěřena péče o sbírkový textil, a absolvent turnovské střední uměleckoprůmyslové školy v oboru umělecký kovář Jiří Sedlmeyer, který se měl zaměřit na konzervaci zbraní.

DOKONČENÍ V PŘÍŠTÍM ČÍSLE

Konzervátor Antonín Rejsek, 1964.

Za ostnatým drátem

Lubor Lacina, kurátor

Jedním z nejpříznačnějších projevů represe nacistického režimu byly mezi lety 1933 a 1945 koncentrační tábory, zvláštní vězeňská zařízení sloužící k internaci, perzekuci a fyzické likvidaci politické opozice, různých sociálních skupin obyvatelstva a rasově perzekuovaných lidí. V průběhu dvanácti let vlády nacistů vznikly téměř dvě desítky velkých koncentračních táborů a přes 600 jejich poboček, rezervoárů otrockých pracovních sil, které režim využíval zejména pro válečnou zbrojní výrobu. Čtyři desítky takových pobočných zařízení se nacházely i na území dnešní České republiky, především v tzv. Říšské župě Sudety, v pohraničním pásu od Karlovarska přes severní Čechy, Liberecko, Krkonoše a pomezí Čech a Moravy až po Jeseníky, jednotlivě pak v českém a moravském vnitrozemí. Pobočky na dnešním území ČR patřily pod správu koncentračních táborů Groß-Rosen,

Auschwitz (Osvětim), Flossenbürg a Ravensbrück.

Výstava, konaná v termínu 26. ledna až 8. dubna 2012, představí dějiny i současnost těchto bývalých zařízení na českém a moravském území. Na výstavních panelech bude sledovat vždy jeden nebo více táborů v určité oblasti České republiky. Bývalý a současný stav bude dokumentovat texty a fotografiemi, případně jinými prostředky. Pro doplnění tématu bude v expozici vystavena řada trojrozměrných předmětů souvisejících s tematikou koncentračních táborů; z depozitářů Severočeského muzea budou vybrány zejména předměty tvořící před několika desetiletími základ sbírky Památníku nacistického barbarství v tzv. Henleinově vile v Liberci. Důležitou součástí výstavy bude také přehled k tématu dosud vydané literatury, který návštěvníka bude moci navést k možnostem samostatného studia. ■

Pobočný tábor v Králíkách po 2. světové válce. Foto: Městské muzeum Králíky

Cenné přírůstky pro sbírky oddělení užitého umění a výtvarné fotografie v roce 2011

Oldřich Palata, historik umění

PŘÍRŮSTKY

Nákupy pro uměleckohistorické sbírky vycházejí každoročně z možností finančního rozpočtu Severočeského muzea. Vzhledem k tomu, že letošní limit pro akviziční činnost byl v tomto směru velice příznivý, obohatily muzejní sbírky opravdu významné přírůstky. Za přátelské ceny se podařilo získat rokokovou cínovou mísu,

Secesní květinový stolek z počátku 20. stol.

secesní květinový stolek a kovové artefakty z počátku 20. století. Mezi vpravdě výjimečné akvizice patří váza Stanislava Libenského z roku 1948. Málokdo ví, že tento autor – světově proslulý svou společnou tvorbou s Jaroslavou Brychtovou v oboru tavené skleněné plastiky – vytvořil ve svém mládí několik pozoruhodných váz z křišťálového skla zdobených leptáním a malbou barevnými smalty. Jednou z nich byla i váza s biblickým námětem *Vyhnání Adama a Evy z ráje*, kterou S. Libenský zhotovil ve dvou exemplářích. První z nich je desítky let v soukromé sbírce v USA, druhá – až dosud zcela neznámá – od prosince 2011 v Severočeském muzeu. Neméně unikátní přírůstek představuje rovněž pět fotografií z tvorby Alfonse Muchy. V pozůstalosti tohoto slavného umělce byla řada skleněných negativů ateliérových fotografií z doby jeho působení v Paříži kolem roku 1900. Z těch-

to původních desek vykopíroval Muchův syn Jiří v sedmdesátých letech 20. století několik originálních pozitivů. Pět z nich nyní obohatilo sbírky Kabinetu fotografie Severočeského muzea. Ani obory současného užitého umění nepřišly letos zkrátka. Pro sbírku šperků byly zakoupeny tři znamenité přívěsky z roku 1968, za které jejich autor Ivo Burian získal na Mezinárodní výstavě bižuterie Jablonec '68 dvě zlaté a bronzovou medaili. Rovněž kostry skleněných nápojových souprav *Mr. Egg* ze Studia Olgoj Chorchoj a *La Scene*, navržené Rony Pleslem, obdržely v nedávné minulosti četná ocenění na prestižních výstavách designu. Totéž platí o přírůstcích z oboru porcelánu z tvorby Daniela Piršče. Kost- ra kávového servisu *Maryša*, po-

Váza S. Libenského: *Vyhnání Adama a Evy z ráje*, 1948.

lévkové talíře *Tralalák* a váza *Cara Mia* jsou mimořádně šťastným doplněním sbírky moderní keramiky a porcelánu.

Severočeské muzeum ve druhé polovině loňského roku celkově investovalo do nákupu sbírkových předmětů 400.000,- Kč. Z velké většiny se jednalo o nákupy, které mají za úkol uchovat a zpřístupnit veřejnosti ty předměty, které by jinak skončily v nedostupných soukromých sbírkách doma či v zahrnicích. ■

Vánoce v muzeu

Alena Veselá, muzejní pedagog

V době adventu se v libereckém muzeu poprvé uskutečnily tvořivé dílny pro veřejnost zaměřené na rodiny s dětmi, nazvané „Vánoce v muzeu“. Každou adventní neděli se tak návštěvníci mohli seznámit s tradicemi a zvyky spojenými s adventem a Vánocemi. Pro rodiče i děti bylo přichystané malé občerstvení v podobě staročeského pečiva a nápojů.

První adventní neděli si děti mohly vyrobit například adventní kalendář ve tvaru rybičky nebo panenku ze šišky a kouděle, která připomínala, že na svatou Kateřinu bylo dříve zakázáno příst.

Druhá neděle nabídla aktivity spojené se svatým Milukášem. Děti si mohly vyrobit papírové Mikulášky, čerty ze slaného těsta či andělíčky s látkovou sukýnkou. Nezapomnělo se však ani na další světce, jako jsou svatá Barbora, Lucie nebo Ambrož. Ty si děti mohly prohlédnout po složení puzzle.

Třetí a čtvrtá neděle byly zaměřeny na vánoční zvyky a přípravu vánočního stromčeka. Všechny velmi zaujalo lití olova, stejně jako pouštění lodiček z ořechových skořápek,

házání pantoflem či hledání štěstí pod hrnky a následný výklad toho, co je v nadcházejícím roce čeká. Každou neděli byl pro návštěvníky připraven také kvíz o malé předvánoční dárky.

Program muzejních dělen obohatilo každý týden kulturní vystoupení – koncert operního pěvce Ludka Vele, vystoupení skupiny Subulcus, koncert kapely Durus Nux nebo divadelní představení souboru ZUŠ Liberec, divadla Vy-dýcháno. Návštěvníci si také mohli vyslechnout přednášku etnografky Bohunky Krámské o adventní a vánoční době v našem regionu.

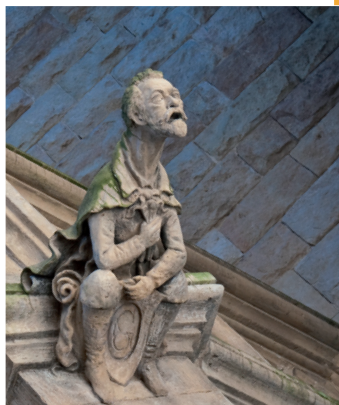
Na poslední adventní neděli bylo připraveno i malé překvapení v podobě pravé stopadesátileté růže z Jericha, která nás neklamala a rozvíla se do krásy.

Jak je vidět, předvánoční program byl opravdu nabitý. A díky četným pozitivním ohlasům z řad návštěvníků se již nyní můžete těšit na příští rok, kdy si tvořivé dílny zopakujeme. A pokud by se vám nechtělo čekat do Vánoc, přijďte do muzea již na Velikonoce, konkrétně 1. dubna. To pro vás připravíme bohatý program týkající se právě velikonočních svátků a tradic. Budeme se na vás těšit! ■

V novém...

Ivan Rous

EDITORIAL

Do třetího čísla čtvrtletníku jsme zpracovali informace o mnoha „nových“ věcech. *Nové* jsou dvě publikace vzniklé ve spolupráci se Severočeským muzeem, *nové* jsou akvizice, tedy prakticky záchrané nákupy sbírkových předmětů a *nový* je i projekt přestavby expozice v přízemí muzea, kde vznikne místo archeologie expozice automatonů. Zcela *novou* byla akce „Vánoce v muzeu“, která probíhala během adventních nedělí v prosinci 2011 a o níž si můžete přečíst ve čtvrtletníku krátkou reportáž. A *nově* také mají návštěvníci možnost zdarma využít v prostorách muzea bezdrátové WiFi připojení k internetu.

Rok 2012 má být náročný ekonomicky a podle některých i magicky. My však věříme, že nás nevykolejí špatná finanční situace, natož nějaké čáry a kouzla! ■

Výstavy Severočeského muzea v Liberci leden – únor – březen 2012

Alfons Mucha: Fotografie z ateliéru

11. listopad 2011 – 12. únor 2012

Výstava představí známého českého umělce v neznámé úloze – jako výrazného fotografa. Návštěvníci tu budou moci zhlédnout Muchovy fotografie modelů a ateliérových kompozic z přelomu 19. a 20. století. Soubor ateliérových fotografií bude doplněn originálními plakáty Alfonse Muchy ze sbírek Severočeského muzea v Liberci.

Dřevošrot Zdeňka Viléma

29. listopad 2011 – 15. leden 2012

Letos jubilující liberecký výtvarník Zdeněk Vilém v tomto roce uzavře úspěšnou šňůru devíti domácích a zahraničních výstav expozic v Severočeském muzeu a jeho objekty plné humoru a rafinovaných detailů jistě potěší všechny návštěvníky.

Za ostnatým drátem

26. leden 2012 – 8. duben 2012

V období druhé světové války se v oblasti Čech a Moravy nacházelo zhruba 40 poboček koncentračních táborů Flossenbürg, Groß-Rosen, Auschwitz (Osvětim) a Ravensbrück. Výstava Severočeského muzea sleduje vznik, existenci, dopad a dnešní pozůstatky těchto zařízení a zasazuje je do celkového systému represe nacistického režimu.

Loukamosaic

23. únor 2012 – 6. květen 2012

Loukamosaic je unikátní umělecké dílo, do něhož se doposud zapojilo přes 6000 lidí ze všech koutů světa na základě společného projektu akademického sochaře Michala Bouzka a malířky Lucie Crocro. Interaktivní výstavy se mohou účastnit jednotlivci, rodiny s dětmi, třídy mateřských, základních a středních škol i týmy dospělých. Přijďte a zapojte se i vy!

Výběr z kulturních akcí

leden – únor – březen 2012

ZA HÁJENÍ VÝSTAVY „ZA OSTNATÝM DRÁTEM“

25. leden 2012 od 17.00 hodin, SM

Ivan Rous: EVROPA A JEJÍ PODZEMÍ

25. leden 2012 od 20.00 hodin, Šutr bar Liberec

Oldřich Palata: SECESNÍ KOBERCE Z VRATISLAVIC N. N.

1. únor 2012 od 17.00 hodin, AV sál SM

Jiří Křížek: MUZEUM NA KŘÍŽOVATCE

23. únor 2012 od 18.00 hodin, KVK Liberec

Oldřich Palata: STANISLAV LIBENSKÝ – LEGENDÁRNÍ UMĚLEC A SKLÁŘSKÝ PEDAGOG

29. únor 2012 od 17.00 hodin, AV sál SM

VELIKONOČNÍ PUTOVÁNÍ

1. duben 2012, SM

Adolf Gahler: Ještěd v zimě, okolo 1900. Z tvorby A. Gahlera (1866–1919) se v SM zachovalo album 105 fotografií a řada pohlednic z jeho snímky. Ke 100. výročí úmrtí vyšly články zabývající se jeho životním osudem, fotografickou tvorbou i průkopnickými aktivitami v oblasti turistiky a horolezectví v Jizerských a Žitavských horách, jejichž autory byli PhDr. Markéta Lhotová a Otokar Simm (Ročenka liberecké architektury 04/2008, Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2008).

Fotografie ze sbírek SM

Markéta Lhotová, historička

